

RUILA MÕIS

I STEND: Ruila mõisa vanem ajalugu ja Ulrichid

Keskajal kuulus Ruila mõis Saksa Ordule ning aeg-ajalt resideeris seal Tallinna komtuur. Komtuur oli komandör linnuses, kus asus ordu konvent. Konventi kuulusid komtuuri liikmed ja orduvennad. Tallinna kindlus oli Saksa Ordu tähtsaim ordukeskus Põhja-Eestis ja seetõttu oli ka Tallinna komtuuri koht väga hinnatud. Komtuur elas Toompea väikeses linnuses ja oli tallinlaste jaoks ordu kõrgeim kohapealne võimukandja. Komtuurid peatusid tihti ka maal asuvates ordumõisates. Ruila ja Keila olid olulisemad ordumõisad, kus komtuurid on peatunud ning kirju Tallinnasse saatnud.

Esimest korda on Ruila mõisat mainitud 1417. aastal. 17. sajandi alguses omandas mõisa Ulrichite perekond. Ulrichite perekonna kolm venda olid pärit Saksamaalt Brandenburgist. Johann Ulrich (1572-1642) oli aastatel 1600-1607 Kuramaa hertsog Wilhelmi sekretär, hiljem Riia bürgermeister ja linna saadik Stockholmi riigipäeval. 1624. aastal sai ta Rootsi kuningalt Gustav II Adolfilt kingituseks Ruila mõisa ja aadlitiitli. 1632. aastal omandas ta ka Reola mõisa Liivimaal. Teist venda Peter Ulrichit mainitakse 1607. aastal kui Kuldīga linna kodanikku. Kümme aastat hiljem oli ta tõusnud linna raehärraks ja aastatel 1636-1652 bürgermeistriks. Kolmas vend Thomas Ulrich oli samuti Kuldīga kodanik.

Ruila liin põlvneb esimese venna Johann Ulrichi teisest pojast Johannist. Ruila mõis kuulus Ulrichite suguvõsale läbi mitme põlvkonna. Kui mõisa pärinud Friedrich Johann von Ulrichi (1744-1801) neljas tütar Katharina Friederike abiellus Magnus Adolph Theodor von Bremeniga läks mõis Bremenite suguvõsa kätte.

1. Kohtuasi Mauritz Wellingi ja Johann Wilhelm Ulrichi vahel 1691. aastal

EAA F 914, n 1, s 605. L 12

17. sajandi lõpus on Gustav Mauritz von Welling kaevanud kohtusse Johann Wilhelm Ulrichi. Eelnimetatu müüs Wellingile seitse talupoega, kes on nüüd riigile redutseeritud ehk tagasi võetud maade peal ning ei saa seega kuuluda Wellingile. Näib, et Welling pole oma raha tagasi saanud. Antud dokument on Johann Wilhelm Ulrichi vastus assessor Wellingi süüdistustele. Kirja toon on protesteeriv. Ulrich väidab, et Welling on oma raha ammu kätte saanud ja soovib seda nüüd uuesti saada. Lisaks mainib ta, et kogu asja on juba ükskord arutatud ja nagu asjaosalistele on kahtlemata teada, on kuninglik õukonnakohus Stockholmis

ja tema kuninglik majesteet, tüliküsimuses juba otsusele jõudnud. Seega on kogu asja uuesti ülesvõtmine kaunis mõttetu.

2. Johanna von Mohrenschildti kiri selle kohta, et Ruila talupoeg Hans on vabatalupoeg 1811. aastast.

EAA F 30, n 1, s 10870

1816. aastal on härra Berg kirjutanud riiginõukogule, et Ruila mõisa aladel elab talupoeg Hans, kes on vaene ja haige mees. Berg väidab, et Hansult ei saa riigimaksu ehk pearaha võtta, sest kuidas ta saaks seda maksa, kui tal oma igapäevase leiva teenimiseks jõudu ei ole ja elab kaasinimeste armust. Berg palub, et Hansule antaks tõend, mille alusel ta saaks leiba, *sest teda on Jumal nii karistanud.*

Antud dokumendis tõendab Johanna von Mohrenschildt (Friedrich Johann von Ulrichi abikaasa), et kunagi Ruila mõisale kuulunud kingsepp Hans on saanud isiklikult vabaks. See oli oluline teave, kuna mõisa talupoegade eest maksis riigimaksu mõisnik ja vaba talupoeg pidi selle raha ise leidma.

3. Ulrichite vapp

Wappensammlung der estländischen Ritterschaft. I. S 50-2. Nr 102 Käsikiri Ajalooarhiivi raamatukogus

4. Kaart 1861. aastast

EAA F 2072, n 5, s 717/4

Ruila mõisa kaart, millele on märgitud lisaks karja-, heina- ja põllumaadele ka mõisa häärber, kõrvalhooned ja talukohad.

II STEND: Perekond Bremenid Ruila mõisas

1. Perekonna ajalugu ja sugupuu

EAA F 854, n 3, s 118

Perekonnakroonika järgi pärineb suguvõsa Bremeni linnast, kust juba orduaja algul tuldi Liivimaale. Esimene nimeliselt teadaolev Bremen on kroonika järgi Tuwe Bremen, kes sündis 1426. aastal. Eestimaa rüütelkonna matriklisse kanti perekond alles 1755. aastal.

Sugupuul on kujutatud Bremenite meessoost järeltulijad esiisast Tuwe Bremenist kuni Ruila mõisa omaniku Magnus Adolph Theodori lasteni.

Ruila mõisa esimene Bremenitest omanik Magnus Adolph Theodor (1784-1843) õppis vastavatud keiserlikus Tartu ülikoolis 1803-1805 õigusteadust. Aastast 1813 oli ta Harjumaa meeskohtu assessor, alates 1826. aastast aadli krediidikassa valitsuse liige, aastast 1833 vallakohtunik ning 1842-1843 oli ta Eestimaa rüütelkonna maanõunik. 1807. aastal abiellus Magnus Katharina Friederike von Ulrichiga (1786-1815). Sellest abielust oli Magnusel kolm tütart, kellest kaks surid lapsena. 1816. aastal abiellus Magnus uuesti Marie Ottilie Luise von Mohrenschildtiga (1789-1862). Marie sünnitas talle neli poega ja kaks tütart.

Ruila mõisa päris tema teine poeg Julius Bernhard (1820-1882), kes abiellus Padiselt pärit Emilie Ulrike Karoline von Rammiga (1821-1874). Nende lastest jäid elama ja jõudsid täiskasvanuikka vaid tütar Margarethe Ottilie Karoline Emilie (1856-1919) ja poeg Ulrich Johann Konradin (sünd 1859). Emilie suri võõrsil - Heidelbergis, kuid Julius tuli tagasi Ruilasse.

2. Julius von Bremeni kiri Vene keiser Alexander II-le seoses tema vastu esitatud kaebusega 1867. aastast

EAA F 861, n 1, s 1487. L 12

Julius Bremen kaevati kohtusse Laitse mõisa omaniku poolt 1866. aastal, sest ta olevat Laitse mõisale kuuluva Tekmanni veski juurde lasknud kaevata kraavi, mis juhib vee kõrvale tekitades sellega veskile suurt kahju. Algselt kuulus Laitse mõis Ruila mõisa alla, kuid eraldati sellest 1642. aastal.

3. Julius von Bremeni testamendi koopia

EAA F 858, n 1, s 4203. L 7

Julius von Bremen toob oma testamendis kõigepealt välja, millised varad tema käsutuses jagada on - nii isalt-emalt saadud päranduse kui ka abikaasa kaasavara. Kogu varale on von Bremen andnud rahalise väärtuse. Oma kahele vennale pärandab Julius von Bremen paartuhat rubla. Ülejäänud vara soovib jagada oma kahe lapse vahel.

4. Foto Julius von Bremenist

EAA F 1850, n 1, s 327

5. Julius von Bremeni ja Emilie Ulrike Karoline kaks last: Margarethe Ottilie Karoline Emilie ja Ulrich Johann Konradin

EAA F 1674, n 3, s 118, nr 1

EAA F 1674, n 3, s 188, nr 1

6. Palvekiri Venemaa keiser Aleksander III-le seoses Julius von Bremeni testamendiga

EAA F 858, n 1, s 4203. L 5

Julius von Bremeni kaks last Margarethe ja Ulrich kirjutasid keiser Aleksander III-le palvekirja, et nende surnud isa testament kinnitataks kohe ja nad saaksid enne järgmise majandusaasta algust pärandit kasutama hakata.

7. Margarethe ehk Meta

EAA F 1674, n 3, s 118, nr 2

8. Bremenite perekonna vapp

EAA F 1674, n 2, s 39

III STEND. Ulrich Johann Konradin von Bremen

1. Ulrich Johann Konradin von Bremeni ülikoolidokumendid

EAA F 402, n 2, s 2919

Et Ulrich Johann Konradin õppis Tartu ülikoolis vaid ühe aasta, ei ole tema sealviibimise kohta säilinud palju dokumente. Selgub, et koolitunnistuse on ta saanud Eestimaa Rüütli- ja Toomkoolist Tallinnas. Ülikoolis õppis ta majandust ja poliitikat. Säilinud on Ulrich Johann Konradini isa Julius von Bremeni 9. jaanuaril 1882 Ruilast saadetud kiri, milles ta lubab oma pojale asuda õppima keiserlikku Tartu ülikooli. Dokumentide hulgas on säilinud ka Ulrich Johanni onu Constantin von Bremeni nõusolek, et Ulrich Johann võib järgmisel aastal ülikoolist lahkuda. Ilmselt oli isa sel ajal juba surnud ning poeg lahkus ülikoolist, et Ruila mõisa majapidamise eest hoolt kanda. Lisaks mõisa majandamisele oli Ulrich von Bremen kreisikohtu assessor 1884-1887 ja kihelkonnakohtunik 1887-1889.

2. Korp! Estonia rebaste pilt 1882. aastast

EAA F 1843, n 1, s 139

19. sajandi Tartus kuulus aadliseisuses noor üliõpilane tihti mõnda korporatsiooni. Eestimaa kubermangust pärit Ulrich von Bremen astus 1882. aasta kevadsemestril korporatsiooni Estonia. Akadeemiliste üliõpilasorganisatsioonide ülesanne oli ühest kandist pärit üliõpilasi ühendada ning nende huve kaitsta. Samuti aitasid nad noorte üliõpilaste vaba aega sisustada. Esimesed üliõpilasorganisatsioonid loodi keiserliku Tartu ülikooli juurde juba 19. sajandi alguses. Enne oma majade ehk konvendihoonete valmimist kohtusid üliõpilased Raekoja platsil või erinevates Tartu kõrtsides. Korporatsiooni Estonia kuulus ka näiteks Friedrich Reinhold Kreutzwald.

3. Teade Ulrich von Bremeni ja Natalie von Rennenkampffi kihlusest

EAA F 854, n 3, s 444

Tütrel Natalie kihlusest Ulrich von Bremeniga annavad teada Gustav von Rennenkampff ja Natalie von Rennenkampff (sündinud Middendorff).

4. Ulrich Johann Konradin von Bremen ja Marie Natalie von Bremen nooruses

EAA F 1674, n 3, s 188, nr 2; EAA F 1674, n 3, s 184, nr 1

5. Ulrich Johann Konradin ja Marie Natalie vanemas eas

EAA F 1674, n 3, s 188, nr 3, kaks fotot kooli erakogust

3. Ulrich von Bremeni kiri Venemaa keiser Aleksander III-le Tiiu Vestenbergi kaebuse asjus

EAA F 858, n 1, s 5493. L 12

Karl Herodese tütar Tiiu Westenberg otsustas aastaid pärast oma isa surma kaevata kohtusse 1829. aasta Hageri vallakohtu liikme Julius von Bremeni pärijad. 1872. aastal nägi ta sõjaväes teeninud venda Hans Herodest üle aastate esimest korda ning sai teada, et isa olevat jätnud talle väikese päranduse - 84 rubla. Kui ta pöördus järelepärimisega Harju-Järva kreisikohtu poole, anti talle mõista, et asjasse on segatud 1829. aasta vallakohtu liikmed. Antud dokument on Ulrich von Bremeni kiri Aleksander III-le, milles ta üritab süüdistusi tagasi lükata, põhjendusega, et ta ei mõista, miks proua Westenberg on oma süüasjaga nii kaua oodanud, see kohtuasi peaks olema juba aegunud ja igal juhul alusetu.

6. Natalie von Bremen

EAA F 1674, n 3, s 184, nr 2

IV STEND: Elu mõisas ja selle ümber

1. Talu päriksostmise leping 20. aprillist 1896. aastast.

EAA F 2486, n 1, s 1664. L 11 ja 11p

Leping on sõlmitud paralleelselt kahes keeles mõisnik Ulrich von Bremeni ja talupoeg Hans Israeli vahel. Hans Israel ostis Allika talu, suurusega 45 dessätini ja 1615 ruutsülda, 2900 rubla eest. 600 rubla oli talupoeg krediidikassasse juba sisse maksnud ning edaspidi hakkas ta krediidikassale tasuma ülejäänud võlga, mille maksmise tähtaeg oli 15 aastat. Võla intress oli 5 kopikat rubla pealt ning iga 5 aasta tagant pidi olema kolmandik võlga tasutud. Kuigi talupoeg sai nüüd maaomanikuks, seadis leping mitmed piirangud. Näiteks oli talupojal keelatud oma maa peal viina-õlut valmistada ja müüa, samuti ühiskondlikke teid sulgeda.

2. Talupoegade kaebused maamaksukomisjonile

EAA F 954, n 5, s 493. L 78 ja 78p

Maa omamisega kaasnesid erinevad asjatoimetused. Nii on mitmete Ruila mõisa talude peremehed saatnud Eestimaa Maamaksukomisjonile kaebuse maamaksu tõstmise pärast. Allika talu omanik Hans Israel kirjutas, et tema koha adra sajandikud on 37-lt 100 peale tõstetud, mis tähendab, et talukoht peaks aastas 111 rubla puhast kasumit sisse tooma, ent keegi pole seda kontrollinud. Maksustamise aluseks on rendihind, mis ei ole aga mõistlik, sest tegelikkuses ei suuda talupojad rentigi tasuda, mida tõendavad nii kohtuotsused kui oksjoni kuulutused. Palvekirjas nenditakse, et ilmselt ei ole ümbruskonnas ühtegi talupoega, kelle talu nii palju sisse tooks, et see kõrvalise teenistuseta elada suudaks.

Palvekirja juurde kuulub täpne ülevaade talukoha sissetulekutest ja väljaminekutest. Tabel iseloomustab 19. sajandi Põhja-Eesti talumajapidamist. Kirjas on nii koha suurus kui selle peal olevad võlad, sissetulekud (mida kasvatati ja kuidas seda turustati) ning väljaminekud (seemnete ostmiseks kuluv summa, abitööliste palgad, erinevad võlad ja maksud, jooksvad kulutused ning kulud pere ülalpidamiseks). Kokkuvõttes on näha, et talumajapidamine on miinuses ja üle 200 rubla on vaja juurde teenida teistest allikatest.

Eestimaa Maamaksu komisjon vaatas kaebused läbi, kuid lükkas kõik tagasi. Ruila talurahvas ei jätnud aga jonnini ning kirjutas uue palvekirja Eestimaa Rüütelkonna peamehele, et ei ole otsusega rahul, sest mingisuguseid põhjendusi ei toodud. Rüütelkond andis omakorda teada, et talupoegadele vastu ei tulda ja makse ei vähendata.

3. Kohtuprotsess 1855. aasta mõisa kõrvalhoonete põlengu asjus

EAA F 30, n 12, s 990. L 7 ja 7p

1855. aastal arutati Lõuna-Harjumaa haagikohtus Ruila kõrvalhoonete põlemise juhtumit. Kahtluse all oli 25-aastane Ruila talupoeg Jakob Mihkli poeg Kilt, kes olevat tulekahju põhjustanud mitte meelega, vaid tulega ettevaatamatult ümberkäimies. Tulekahju puhkes 17. septembri öösel ning puudutas vaid kõrvalhooneid. Keiserlik Eestimaa Ülemmaakohus mõistis pärast asja põhjalikku uurimist Jakob Kilti siiski süüdi tuleohutuseeskirjade rikkumises.

5. Järva Fritsu rahavõltsimise kohtuasja otsuse koopia 1834. aastast

EAA F 30, n 1, s 11183

Kohtutoimiku põhjal saame rekonstrueerida järgmise loo. Pisut pärast mihkclipäeva ostis Jerwa Frits oma vennalt Ruila kõrtsmikult Johannilt ühe heeringa ja maksis selles eest ühe rahatähega. Kaks päeva hiljem maksis ta viina eest samuti ühe rahatähega. Kõrtsmik tundis ära, et need olid võltsitud ja andis mõlemad rahatähed vallavanemale, kes alustas asja uurimist. Läbiotsimisel leiti Jerwa Fritsi juurest 34 poolerublast võltsitud rahatähte ja raha valmistamiseks vajalikud tööriistad ja materjalid. Ülekuulamisel selgus, et võltsitud rahatähtede valmistamine oli Fritsul aega võtnud jüripäevast mihkclipäevani (peaaegu pool aastat) ning ta oli abivahendite kasutamise juures olnud väga leidlik. Näiteks sinise värvi saamiseks oli ta kasutanud mustikamahla.

6. Otsus kohtuasjas Ruila talupoegade Piibo Jaani ja Jaan Jaegeri vastu müntide võltsimise asjus 1843. aastal.

EAA F 861, n 1, s 2456. L 22

Vähem kui kümme aastat hiljem kahtlustati ka teist Ruila talupoega Piibo Jaani rahavõltsimises. Võltsitud mündid tundis ära Laitse mõisa Tekmanni kõrtsmik Mihkel Nieländer. Jaan olevat mündid saanud turult ühelt noormehelt heina eest. Tunnistaja Juhan Reindau olevat võltsitud münte näinud ka Jaan Jaegeri käes, kes olevat ka müntide tõeline valmistaja. Läbiotsimisel leiti vorme, mille sees münte oli tehtud: 1 1-rublase jaoks, 1 poole-rublase jaoks, 1 20-kopikalise ja 1 10-kopikalise münti jaoks. Võltsmüntide äratundmise tegi

lihtsamaks asjaolu, et need olid valatud tinast. Tavaliselt olid mündid valatud vasest, hõbedast või kullast. Pole sugugi kummaline, et nii selle kui ka eelmise kohtuasja juures oli võtmeroll võltsimise avastamises kõrtsmikul, kes puutus rahaga tihedamini kokku kui keskmisel talupojal.

V STEND: Ruila kool

Ruila kooli ajaloost räägib kooli kroonika, mille pidamist alustati 1927. aastal, järgmist:

Suuliste teadete põhjal olid kooli rajamise algatajateks kaks talumeest - Hindrek Israel ja Hans Laaban. Mõisahärra lubas anda kogu puumaterjali ja maa, kuid ülejäänud kulutused pidi suhteliselt vaene vald ise kandma. See oli vallakoolide puhul tol ajal tavaks. Koolimaja valmis 1871. aastal. Esimesed koolijuhatajad olid Hans Tennijas, Juhan Tasmut ja Karl Karell.

Huvipakkuv on kooli muuseumis säilinud lastevanemate hoolekogu protokolliraamat ajavahemikust 1884-1920. Sealt leiab mitmesuguseid märkmeid koolielu kohta 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul. Kool jagunes alg- ja vahekooliks. Vahekooliks nimetati perioodi, mil õpilane oli oma kohustuslikud aastad koolis ära käinud, kuid tuli enne leeri mõnel korral veel õpitud kordama.

Kooli võeti lapsi vastu katsetega. Kooli seadustes (dokument 4) oli kirjas, et iga 8-aastane laps peab käima õpetaja juures ette näitamas, mida ta kodus on õppinud. Kontrolliti lugemisoskust, katekismuse ja piiblilugude tundmist. 10-aastased lapsed pidid hakkama käima vallakoolis. Kes ei olnud oma teadmistes 10. eluaastaks nõutaval tasemel, jäeti veel üheks talveks koju. Vahel anti ka kooliaasta algul kaks nädalat aega, et teadmisi parandada ja kuulati laps siis uuesti üle. Kui seis ei olnud paranenud, sai kooli tulla alles järgmisest sügisest. Koolis käidi kolm talve või seni, kuni kõik hästi õpitud oli.

Laste puudumist koolist kontrolliti ja põhjusega puudumist trahviti, kui puudunud päevade õppetükid polnud järele tehtud. Samuti trahviti õpilast ebasobiva käitumise nagu kõrtsis käimine jms eest. Kooli kontrollis mitu korda aastas kooli vöörmünder (hiljem kooli vanem), kes vaatas puudumisi, küsis laste õppeedukuse järele ning manitses lapsi hästi õppima ja viisakalt käituma. Vahel kontrolliti ka laste tervislikku seisundit, eriti nakkushaiguste märke (sügelised, rõuged). Harvem käis kooli "katsumas" Hageri pastor, kes oma lühikese märkuse protokolliraamatusse jättis või koolide inspektor, kelle tähelepanekud on venekeelsed. Näiteks 19. jaanuaril 1899 palus inspektor rohkem tähelepanu pöörata vene keele, aritmeetika ja kirjatehnika õpetamisele. Aeg-ajalt käis koos kooli kohus arutamaks õpilaste puudumise- ja käitumise küsimusi. Sõnakuulmatute laste vanemaid ähvardati kooli kutsuda (näiteks 15.01.1898).

2. Foto majast, kus Ruila kool asus 1871-1916

Kirjeldus kooli kroonikast: „Koolimaja oli ehitatud Hans Tennijase juhatusel heast materjalist – tervetest palkidest, kuid ehitusplaan ei olnud õnnestunud: päikese valgus tungis liig väikeste aknate pärast vähe klassi sisse ja ka teistes tubades ei olnud valgust küllaldaselt ...“

3. Vene keele vihik

Vihiku lehtedelt on näha kui täpselt ja kaunilt pidi koolilaps oskama sule ja tindiga vene keele tähti maalida.

4. Helene Simsoni kooliskäimise ja katse raamat

Raamat algab kooli seadustega, millest oli eelpool juba juttu. Seejärel on märges sellest, kuidas tüdruk on katsetel käinud ja 15. oktoobril 1898. aastal kooli vastu võetud. Kolme talve jooksul sai ta häid hindeid ja nn päris-kooli teda tagasi ei mõistetud. Samuti ei ole märkmeid selle kohta, kas ta enne leeri vahekoolis käis.

5. Herman Israeli koolitunnistus 1891-1892 õppeaastal

Tunnistusele on märgitud nii hinnangud õppeainete omandamise kohta kui ka märkus eluviiside ja kommete ning puudutud päevade kohta. Nagu näha, ei ole koolitunnistuste põhisisu viimase 100 aastaga eriti muutunud.

6. Kooli kauaaegne direktor Mihkel Linnamägi

Mihkel Linnamägi kinnitati ametisse 14. oktoobril 1889. aastal ja ta juhatas kooli kuni 1930. aasta 1. augustini, mil läks pensionile. Ta astus ametisse Vene tsaaririigis, juhatas kooli läbi enamlaste riigipöörde, Saksa okupatsiooni ning mitme koolireformi Eesti Vabariigi ajal.

VI STEND: Ruila kool 1920-1939

1. Foto hoonest, kus Ruila kool asus 1916-1939

Vajadus uue koolimaja järele oli tekkinud juba varem. Ehitust alustati 1914. aastal, kuid I maailmasõja tõttu sai maja valmis alles 1916. aastal.

3. Helmes (Helmine) Israel-Tungal

Kooli juhataja 1930-1931 ja direktor 1945-1950, õpetaja 1930-1950

Helmine Israel sündis 7. oktoobril 1907. aastal Ruilas Äevardi talus. Ta õppis Tallinna II Linna Algkoolis ja seejärel Tallinna Õpetajate Seminaris, mille ta lõpetas 1929. aastal. Enne Ruilasse tulekut töötas ta Suru, Kodusoo ja Leesi algkoolides. Tema esimesel kooli juhatajaks olemise aastal tähistati koolis mitmeid tähtpäevi (jõule, Eesti Vabariigi aastapäeva, esmakordselt emadepäeva) ning 27. mail oli koolis ka kinoõhtu, kus sai vaadata filme „Salapiirituse vedaja“ ja „Auto ja mootorpaadi ning ratasvõistlus“.

2. Kooli direktor Johannes Köster

Ametis 1931-1941

Johannes Köster sündis 18. oktoobril 1898. aastal Pärnumaal Polli vallas. Ta õppis Karksi kihelkonna apostliku õigeusu kiriku koolis ja alates 1918. aastast Tallinna õhtugümnaasiumis ning seejärel Tallinna Õpetajate Seminaris. 1922. aastal astus ta Tartu Ülikooli, kus õppis kõigepealt arstiteadust ja seejärel õigusteadust, kuid ülikool jäi lõpetamata. Töötas enne Ruilasse tulekut Petseri gümnaasiumis loodusloo õpetajana, Tallinna Juudi gümnaasiumis eesti kelle õpetajana ja Põva algkooli juhatajana. Köster arreteeriti 1941. aasta suvel.

4. Kooli hoolekogu protokolliraamat

Eelmisel stendil tutvustatud kooli hoolekogu protokolliraamatut peeti edasi ka Eesti Vabariigi ajal. Protokolliraamat iseloomustab hästi kooli igapäevaelu ning nii mõneski kohas on võimalik näha, kuidas noore Eesti Vabariigi päevoliitilised küsimused peegelduvad Ruila kooli tegemistes. Näiteks leheküljel 2 arutasid lapsevanemad usuõpetuse õpetamise küsimust. Lastevanemate koosolek otsustas, et usuõpetus on üks „tarviline õppeaine“ ja seda

tuleks pärast tavalisi koolitunde kaks tundi nädalas õpetada. Eesti koolisüsteemi üles ehitamise juures oli usuõpetus suure tähelepanu all. Asutav Kogu ja I Riigikogu jätsid usuõpetuse kooli õppekavadest välja Järgnenud üldrahvalik arutelu viis Eesti ajaloo esimese rahvahääletuseni 1923. aastal, mille käigus enamik hääletanutest soovis, et usuõpetus viidaks tagasi õppekavadesse. Usuõpetuse küsimust arutati Ruila koolis praktiliselt igal õppeaastal ja alati oli otsus positiivne.

30. oktoobri 1926. aasta koosolekul leiti, et lapsed võiksid külmal ajal suurel vahetunnil sooja jooki (teed) saada. 18. novembril 1928 arutati lastevanemate koosolekul sama küsimust jälle. Nüüd kirjeldati juba pikemalt, kuidas see võiks toimuda (vt dokument 4).

5. Ruila algkooli kroonikaraamat

Alates 1927. aastast peeti Ruila koolis kroonikaraamatut. Kooli kroonikat alustas direktor Mihkel Linnamägi. Kõigepealt antakse ülevaade Ruila kooli ajaloost. Kroonika esimene osa ei ole mahuliselt pikk ja lõpeb sel ajal juba pensionil oleva M. Linnamäe märkustega.

Kroonika teine osa algab 53. lehelt ja seda alustab 1. septembril kooli uus direktor Helmine Israel. Tema märkmed on tehtud jooksvalt ja tänu sellele saame tutvuda koolis toimunud ürituste kokkuvõtetega. Pikalt on kirjeldatud näiteks emadepäeva tähistamist. Emadepäeva tähistati sel aastal koolis esimest korda (üleriigiliselt oli seda tähistatud juba kaheksa aastat) Kooli juhataja esines kõnega ning lapsed esitasid näidendi „Koduteel“, koori- ja soololaule, salme ja dialooge. Ilm olevat olnud väga ilus ja inimesi üritusele tulnud väga palju. (L 54).

Alates lehest 55 teeb kroonika sissekandeid uus juhataja Johannes Köster. Tema märkmeid ilmestavad ladinakeelsed sententsid. Näiteks alustab ta oma Ruila esmamuljete kirjeldamist sentensiga *verba volant, scripte manent*, mis tähendab, et räägitu kaob, kirjutatu püsib. Saame jällegi lugeda koolis toimunud sündmustest, aga ka näiteks Siberi katku puhangust, liiga külmadest ilmadest, vallas toimuvast, koolis käinud külalistest ja kooliekskursioonidest.

Arvatavasti just Kösteri juhatajaks olemise ajal hakati tähistama kooli aastapäevi. Esimest korda mainitakse seda seoses kooli 60. juubeli pühitsemisega 30. oktoobril 1931. Samal aastal otsustas kooli hoolekogu määrata just 30. oktoobri kooli alaliseks aastapäevaks. Juubelit käsi tähistamas üle 200 inimese. Sündmuse puhul peeti aktus ja jumalateenistus ning piduõhtu.

Leheküljelt 66p leiame Hageri pastori valimistega seoses tekkinud konflikti kirjelduse. Kui Hageri koguduse õpetajaks valiti baltisakslane Helmuth Thomson, siis käisid Hageri kogukonna õpetajate poolt volitatuna Ruila kooli juhataja Johannes Köster ja Kernu algkooli

juhataja R. Bibikov Eesti piiskop Hugo Bernhard Rahamäe juures protesteerimas. See, et Helmut Thomson oli baltisakslane ei olnud kogudusele vastuvõetav. Samal teemal tülitsetes Köster ka Arved von Bremeniga.

Foto Arved von Bremenist
Kooli muuseumi kogudest